

Almby-Norrbyås hembygdsförening

Medlemsblad nr 29

Januari 2009

Karin Larsson

Innehåll:

Larsgården, uppvärmning, vedhandel, bilar,
framtidens bio, universitetets föreläsningar, våra
böcker, vårens program

Det olyckliga 09

Vi kan följa året 09 tillbaka i historien. 1709 utkämpades slaget vid Poltava där den svenska armén i stort sett utplånades. En stor del av fotsoldaterna stupade medan kavalleriet gav upp.

1809 erövrade Ryssland Finland som fram till dess varit en del av vårt land. Politiska intriger och militära missbedömningar ledde fram till katastrofen.

Storstrejken dominerade året 1909. Lågkonjunktur hade lett till löneminskningar, oro på arbetsmarknaden följdes av lockout från SAF, som den 4 augusti möttes avorstrejck från LO. Strejkkassorna räckte inte så LO förlorade både medlemmar och prestige.

Hur blir då 2009? På sensommaren 2008 övertog staten i USA de stora bostadsfinansieringsbolagen men lät den stora banken gå i konkurs den 16 september. Detta var början på finanskrisen. Över världen blev det svårt att få lån. Företag började varsla arbetare om avsked, konkurserna blev allt flera och det allmännas stöd allt mera betydelsefullt. Kommunernas och landstingens ekonomi kommer att få stora minusposter, som i synnerhet inverkar på 2010 års budget. Bankerna ser till att behålla sina vinstmarginaler, bolagsvinsterna delas ut rikligt och bonuspengarna ges utan inskränkningar trots kristecknen.

Blir 2009 ett år med depression, som svårt drabbar de mest resurssvaga?

Är detta svartmålning?

Lennart.

Framtidens bio.

Framtidens bio finns redan i vårt län. I Degerfors och i Kumla har man installerat en digital projektor med datorserver och bredbandsuppkoppling och visar det senaste i filmväg. Aktuellt just nu är Gomorra och Australia.

Med en satellitmottagare kan man se opera direkt från Metropolitan. Den 24 januari sänds Orfeus och Eurydike samtidigt som den spelas i New York.

En statlig utredning har föreslagit att man efterhand ska övergå till den nya tekniken. Kulturdepartementet har dock stoppat detta, sannolikt efter lobbypåverkan. Filmerna annonseras inte heller i NA utan man måste gå in på Kumlas digitala tidning Kumlanytt.

Bilar

På 1910-talet fanns det cirka 500 bilfabriker och bilmärken i Nordamerika och Europa. Fortfarande finns det många fabriker men färre bilmärken. Regeringarna söker intensivt möjligheter att rädda sina bilföretag men troligen kommer många att gå i konkurs. Hur blir det med SAAB och Volvo? Ingen vet men man kan gissa att tillverkningsingen av lastbilar räddas medan personbilstillverkningsingen efterhand fasas bort. Alltför många hundratusental personbilar slukar pengar i lager. De flesta underleverantörer har mycket små chanser. Många bilförsäljare måste lägga ner.

De senaste femtio åren har ett stort antal välkända bilmärken försvunnit. De drygt hundraåriga Rover (upphörde 2005) och Oldsmobile (köpt av GM och nedlagt 2004) är de senaste i raden. I Sverige gjorde Kalmar Verkstad 1969-71 Tjorven på DAF-underlag. Raden av nedlagda bilmärken kan bli lång med nedläggningsår: Kaiser 1955, Packard 1956, Hudson 1957, DeSoto 1960, Studebaker 1966, Borgward (Isabella) som fanns 1939-61, Rambler 1969, Wolseley 1975, Hillman 1976, Humber 1976, Austin 1989, Triumph 1992 och Plymouth 2001. Simca fanns mellan 1934 och 1979 och Morris mellan 1913 och 1982. DKW (1966) och NSU (1977) blev till Audi.

Volvo Sport

SAAB 95

Studebaker Lark

Chevrolet

Buick

Sveriges och USA:s 59:or. Studebaker kom med en ekonomimodell med V8-motor på 180 hk för 21 444 kr. Volvo P544 med 85 hk kostade 10 845 kr.

Karin Larsson

Karin Larsson föddes den 6 augusti 1912. Fadern drev kolonialbolaget Bröderna Larsson och Karin hade en bror (flyttade som vuxen till Kalmar). Hon sattes i Maria Kjellmarks barnträdgård och fortsatte i Risbergska skolan vid Oskarsparken. Så småningom tog hon folkskollärarexamen och värvades efter ett par år på annat håll tillbaka till födelsestaden av den kommunale skolinspektören Albin Varne. Varne tyckte inte om hjälpklasser och sökte andra lösningar. Karin Larsson och småskollärarynna Stina Borrmann skulle i Marsfältets skola som ett försök undervisa enligt ”jena-metoden” där klassen skulle fungera som ett samhälle i miniatyr. Försöket pågick mellan 1936 och 1939 varefter de båda lärarinnorna sökte sig till andra platser. Efter några år sammanstrålade de på nytt som seminarielärare i Uppsala och fick uppdraget att skriva anvisningarna i ämnet svenska i 1962 års undervisningsplan. Detta innebar

också att Karin Larsson reste runt i landet och höll föredrag inför lärare på ett otal platser. Hon talade varmt för många och självständiga skrivövningar med mindre formalia. Hon lät ofta sina elever spela teater. Det var alltså arbets-skolemetodik som inte alltid togs emot välvilligt men numera helt slagit igenom.

Efter sin pensionering flyttade Karin tillbaka till Örebro och närmare sitt kära Larsgården.

Hon deltog flitigt ända till de senaste åren i kulturevenemangen i Örebro. Hon fördjupade fortgående sina kunskaper i konsthistoria och avstod sällan en konsert i Nikolai kyrkan. Hon intresserade sig också för hembygdsföreningen. För ett par år sedan var hon med på en kyrkogårdsvandring i Almby och höll ett inspirerat tal vid sina föräldrars grav.

Karin förblev ogift sedan hennes fästman avlidit redan på 1930-talet.

Karin avled den 2 november 2008.

Larsgården

Laga skifte i Ekeby i Almby socken genomfördes 1845. Gårdarna i radbyn flyttades ut till de sammanförda åkrarna. En del hus revs, andra plockades ner stock för stock och uppfördes på nytt på den nya tomten. Nu finns bara ett uthus kvar av den ursprungliga byn. Endast den utflyttade Larsgården finns kvar av bondgårdarna i Ekeby.

Ekeby-Almby förändrades med sommarhusen som byggdes väster om åkermarken på byns skog. De mest välsituerade började bo i Ekeby under sommaren med familj och tjänstefolk. Mannen reste fram och tillbaka till Örebro och arbetet med den reguljära båtförbindelsen.

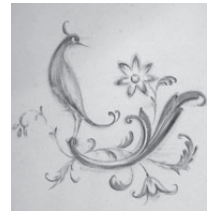
Några hittade äldre hus som kunde rustas. Familjen Larsson med två barn upptäckte under en svamputflykt 1924 en övergiven bondgård med infallet tak och igenväxt trädgård med många perenner och fruktträd. Bonden Söderkvist hade byggt nytt ett stycke därifrån. Familjen köpte gården. Boningshuset i timmer i två våningar under sadeltak rustades och en veranda byggdes till. Takhöjden i köket är fortfarande endast 195 cm. I den öppna spisen ligger en järnplatta med kurialtext och året 1752. Uthuset i timmer blev till middagsflygel. Där målade Bror Drake af Hagelsrum, som varit skolkamrat med husägaren, en allegori över den dåvarande regeringen med statsminister Ekman och Felix Hamrin som fåglar.

Namnet Larsgården kom till vid invigningen av middagsflygeln 1926, då grosshandlare Lindgren som present överlämnade en rhododendronplanta. Den har fått ett otroligt omfång, kanske den största i Mellansverige.

Familjen och Karin vårdade husen omsorgsfullt och skötte trädgården med pietet. Hon bodde där under somrarna och efter sin pensionering sökte hon sig tillbaka till Örebro för att kunna vara nära sin fritidsbostad. Den var en hjärtesak för henne.

De sista åren har Karin försökt att skänka Larsgården till en institution eller förening som skulle kunna fortsätta att sköta husen och trädgården. Även vår förening har fått erbjudandet. Alla har tackat nej med hänvisning till kostnaderna. Först under hösten 2008 tog Anita Markström emot gåvan och sköter nu Larsgården.

Till Karins minne skulle vi önska att någon av områdetts entreprenörer bildade en stiftelse som kunde skapa en oas av den stora tomten för de nyinflyttade barnfamiljerna i Ekeby.

PROGRAM VÅREN 2009

**Januari 28 onsdag klockan 15.00 vid Universitetet.
Samling nedanför trappan vid
Gymnastikhuset.**

Möjligheter för andra än studenter.

Malin Lake visar gymnastikhuset med gymlokalen. Därefter går vi till universitetets bibliotek

**Februari 16 måndag klockan 18.30 Tybble torg.
Samlingsrummet Omsorg Öster.**

vetja´

Björn Bihl: Närkemål.

Efter föredraget, kaffe och lotter

Årsmöte

med ärenden enligt stadgan

**Mars 11 onsdag klockan 18.30 i Idrottens hus,
Karlsgatan 28-30.**

**Järnåldershuset vid Törsjö och
medeltidsgården vid Attersta.**

Samverkan med Närkes Arkeologiska Förening

**Mars 25 onsdag klockan 18.30 i Kupan,
Kyrkoherdegatan 1**

Glasfynden i Sundby

Annika Ramström och Leif Karlenby redovisar och bedömer de många fynd som gjordes vid undersökningen av glashyttan i Sundby

VÅREN 2009 PROGRAM

April 18 lördag klockan 10.00 vid Öby kulle.

Samling på parkeringen.

Efter ormarna färd till Sörön.

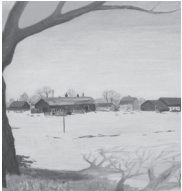
Ormar och vårblommor.

Lars Johansson är guide bland
snokar och sippor.

Egen kaffekorg och kikare kan ge fördelar.

April 23 torsdag klockan 18.30 i Vita villan.

Erik Rosenbergs väg 2 (hörnet mot Hjälmavägen)

Siv Engström:

Almby som jag målat.

Siv berättar och visar bilder av sina verk
från Almby och Näsby

Maj 17 söndag klockan 15.00. Samling vid
restaurangen i HjälmARBADEN.

Gudstjänst i naturen.

Kyrkoherde Åke Sonesson leder

Kyrkkaffe kan medföras i korg eller
drickas i restaurangen.

Maj 24 söndag klockan 07.00. Samling vid
parkeringen Reningsverket

Vårfåglar

Traditionell programpunkt i ornitologernas program

Juni 9 tisdag klockan 18.30 vid Ronniestatyn

Byvandring i Näsby

Värme i huset

Uppvärmning av hus och lägenheter upptog en stor del av fritiden i äldre tider.

De fina bostäderna inne i Örebro uppvärmdes under 1800-talet med kakelugnar och man anlidade en ”vedgubbe” för att såga och klyva veden. Ofta blev det pigans uppgift att bära in veden och att elda.

I en del villor fanns också kakelugnar men kaminer var det mest vanliga förutom vedspisen i köket där elden alltid brann. Hustrun i familjen skötte eldningen men mannen ansågs ha misskött sig om det inte alltid fanns sågad och huggen ved till hands. Ibland fanns veden i källaren men oftast i vedboden med två avbalkningar, dels för ägaren, dels för hyresgästen. Nästan alla villor var byggda för två familjer.

De sämsta bostäderna, i de flesta fall spisrum, var dåligt isolerade och hyresgästen var på sin arbetsplats under dagen. Rummet blev alltså helt utkyllt. Särskilt barnen till ensamma kvinnor blev lidande. Kvinnorna hade inte råd med annan bostad.

Sedan Örebro fått gasverk blev restprodukten därifrån – koks – mera vanlig liksom också stenkol. Under andra världskriget minskade importen och upphörde helt 1945. Ved blev då åter det enda möjliga för uppvärmning.

I en del hus som byggdes på 1920-talet ersattes kakelugnar och kaminer med en värmepanna, vanligen i källaren. Till rummens radiatorer drogs grova järnrör och det varma vattnet cirkulerade med självtryck. På 1950-talet ersattes kokspannorna med oljepannor. Bergvärmeanläggningar introducerades i början på 1980-talet.

Vedmått.

Vedens längd bestämmer vilket slags famnmått man använder med höjden 6 fot och bredden 8 fot.

Vedens längd 3 fot (6 kvarter) ger 144 kubikfot = 3,77 kubikmeter, storfamn, stockholmsfamn.

Vedens längd 2,5 fot (5 kvarter) ger 120 kubikfot = 3,14 kubikmeter

Vedens längd 2 fot (4 kvarter) ger 2,83 kubikmeter, kallas skogsfamn.

1927 gick man slutligt över till metermått. (1 x 1 x 1 meter).

Vedhandel

Sedan urminnes tider har bönderna i länet torgfört och sålt ved och även sågat virke till gamla kunder och hugade spekulanter på torget i Örebro.

De första spåren av ordnad vedhandel leder tillbaka till 1889-1895. Den äldsta firmen i branschen är Örebro Expressbolag, vilken under sin upphovsman dir Åström gjorde betydande affärer under början av 1890-talet. Vid Skebäcksområdet och nedre delen av Gasverksgatan hade företaget betydande vedupplag. Senare flyttades vedupplaget till Varvsholmen.

Samtidigt med denna firma började även grosshandlare Clevander göra vedaffärer. Hans vedupplag sträckte sig från varvet över nedre delen av Näsbyområdet. Dessutom hade skogvaktare Hammar ytterligare ett vedupplag i Skebäcksområdet. Allt detta tilldrog sig innan Örebro Pappersbruk hade börjat sin rörelse på området.

Barrveden kostade den tiden 8-9 kr per gammal skogsfamn, björkveden 12 kr. Äldre män voro ständigt sysselsatta med vedkapning och klyvning. Genom sin stora vana fick de vedhögarna att snabbt växa i höjden. Liv och rörelse rådde. De flesta borgarfamiljer hade sin vedgubbe som klöv veden för deras räkning och bar in den.

I början av 1900-talet (1902-1905) anskaffades den första balanshjuldrivna kapsågen kombinerad med en huggmaskin. AB Hollingworth & Co sålde den första stora huggmaskinen av egen tillverkning år 1910. Den framåtskridande elektrifieringen medverkade även gynnsamt. Flera nya firmor öppnade vedgårdsrörelse vid denna tid.

Vid tiden för förra världskriget kostade en skogsfamn björkved 30-40 kr, barrveden låg några kronor under.

År 1915 började köpman Fridolf Karlsson införa ribbved och sålde ofantliga mängder ribb. Den ohejdade prisstegringen under förra världskriget drev upp vedpriset till 120-140 kr för björk. Men efter fredsslutet med begynnande import av fossila bränslen sjönk vedpriset på nytt. Försommaren 1919 kunde man köpa björkved för 85 kr per famn, en enorm prisreduktion på kort tid. Ingen köplust fanns och priserna fortsatte oavbrutet att sjunka.

En betydelsefull händelse var den slutliga övergången från det otympliga famnvedsmåttet till metermättet i början av 1920-talet.

Efter förra världskriget var det hårda tider för vedhandeln och förluster gjordes överallt. Men efterhand repade det sig och flera nya firmor började tillkomma.

En mycket betydelsefull förändring i bränslehandeln skedde i och med kolens frammarsch. Så småningom erövrade detta bränsle den dominerande ställningen som värmekälla. Fastigheterna försågos med värmepannor och gamla moderniserades efter hand.

Örebro universitet

Offentliga föreläsningar våren 2009

Ti 27 jan kl 18,30 i Aulan: **Maria Persson-Löfgren:**
Älskar alla ryssar Vladimir Putin?

Ti 3 febr kl 18.30 i Aulan: **Erik Amná**, professor Örebro
Jourhavande medborgare -
det gamla samhällsengagemanget och det nya.

Må 23 febr kl 18.30 i Aulan: **Staffan Jansson och Anders Bro**
Barnrättsakademin
Från Barns behov till Barnets rättigheter.

Ti 17 mars kl 18.30 i Aulan: **Lise Bergh**, Amnesty International
Mänskliga rättigheter – 60 år. Framgångar – motgångar.

Ti 24 mars kl 18.30 i Aulan: **Elin Wikström**, professor Umeå.
Hur mycket vatten använder jag egentligen under tre dagar?

Ti 31 mars kl 18.30 i Aulan: **Sten Niclasson**, Opera på Skäret
Opera – en nödvändighet?

Ti 28 april kl 18.30 i Aulan: **Staffan Ulfstrand**, professor Uppsala.
Charles Darwin – född 1809 och fortfarande vid god vigör.

Möten med författare

Måndag 26 januari kl 18.30 i Aulan
Torbjörn Flygt, augustpristagare 2001 för romanen Underdog.
Den senaste, Himmel, utkom 2008.

Tisdag 24 februari kl 18.30 i stadsbiblioteket.
Theodor Kallifatides, greklandsfödd välkänd författare.

Måndag 23 mars kl 18.30 i Aulan
Majgull Axelsson, augustpristagare 1997 för Aprilhäxan.

Tisdag 21 april kl 18.30 i stadsbiblioteket
Mian Lodalen, med senaste boken Dårens dotter som utkom 2008.

Vi har tryckt boken med sammanställningen av medlemsbladen genom åren i en begränsad numrerad upplaga. Vi har nu tryckt en andra upplaga med ett fåtal rättelser. Boken har formatet A5 liksom medlemsbladen, är på 152 sidor och kostar 130 kr. Innehållet är en bred genomlysning av Almby och Norrbyås kulturhistoria, det mesta är grundforskning och kan inte läsas någon annanstans. Den är tänkt som en introduktion till djupare studier.

Boken är samtidigt också en slags jubileumsbok efter drygt tio års verksamhet.

Den kan beställas genom styrelsen eller per e-post info.almby@telia.com

Almby-Norrbyås hembygdsförening

Baksidor, gott och gräddat i Örebro län

Utgiven av Hembygdsförbundet.

Vi säljer den för 125 kr

Mark station

En bygd i förändring och utveckling
under en period av drygt 100 år

Rut Svensson

Rut Svensson har bott en stor del av sitt liv i villaområdet Mark station. Några fastigheter fanns innan järnvägen kom 1901. Därefter växte området och gör så fortfarande. Rut har noga gått igenom kyrkböcker, intervjuat många, lånat och letat upp handlingar och med egna medel skaffat intressanta tillskott. Hennes frågeställningar var: Vad heter fastigheterna, när kom de till och vilka människor valde att flytta in? Området och personerna där är efter många års arbete noga belysta.

Boken är färdig i formatet G5 med 197 sidor och kostar 150 kr. Den kan köpas direkt från Rut Svensson eller efter kontakt med hembygdsföreningens styrelse som förmedlar.

Våra böcker och skrifter är mycket lämpliga presenter vid besök, högtidsdagar och liknande.

Styrelsen

Lennart Bäck	Syrénvägen 5	32 03 26	ordf
Birgit Lundberg	Hjälmarbaden	23 50 39	v. ordf
Kåre Schortz	Rudbeckiusv. 12	36 45 22	sekr
Monica Rothamel	Syrénvägen 9	32 09 38	kassör
Ingrid Söderberg	Box 6660	33 03 05	
Siv Engström	Husarvägen 7	32 07 22	
Lars Johansson	Åsen 415	23 71 31	
Håkan Aldevik	Hälsogränd 99	24 77 90	

Föreningens postadress:

c/o Bäck, Syrénvägen 5, 702 20 ÖREBRO
e-post info.almby@telia.com

Medlemsavgiften är 75 kr för enskild medlem och 100 kr för familj

Plusgiro: 45 66 96-4

Almby-Norrbyås hembygdsförening är en av 67 föreningar som tillsammans utgör Örebro Läns Hembygdsförbund

Föreningens skrifter

Mark station (bok 2008)	150 kr
Medlemsblad 1-23 (bok 2007)	130 kr
Avfall, avlopp och rening (2006)	40 kr (slut)
Sundby glashytta (2005 och 2006)	40 kr
Närbo (Till 150-årsminnet 2006)	30 kr
Fåglar och fornlämningar vid Marksjön (2001, 2005)	60 kr
Sörby i Almby, Örebro (2004)	60 kr (slut)
Fotboll på Öster förr och nu (2003)	60 kr
Smalspåret Örebro södra - Pålsboda (Nytt 2004, 2006)	60 kr
Prästnagen - festplatsen i Almby (2003)	60 kr
Hjälmarbaden (2003)	40 kr (slut)
Ormesta - en radby i 2000-talet (2002)	40 kr (slut)
Kyrkogårdsvandring i Almby (2002, 2003, 2006)	40 kr
Albert Johansson, vapensamlare och poet (2001)	30 kr (slut)
Från bondegemenskap till koncern (Slakteriet 2001)	20 kr (slut)
Kyrkan och kyrkogården i Norrbyås (2001 och 2003)	30 kr
Näsby, byvandring 24 april 2001	30 kr (slut)
Dikter och prosa av Nämndemansmor (2000)	20 kr
Vassförädling i Hidingsta (2000)	30 kr
Kanalupproret 1886 (1980 och 2000)	30 kr
Omständigheter när Almby införlivades med Örebro	30 kr